

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

ПЕТЛЯЄВА ВІРА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 378.011.3-057.175:81'243:37.091.3:17.02(043.3)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

Спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
Шикиринська Олександра Василівна,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ШАПРАН Ольга Іллівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
завідувач кафедри педагогіки;

кандидат педагогічних наук, доцент
ВОЛКОВА Людмила Вікторівна,
Університет державної фіскальної служби України,
доцент кафедри сучасних європейських мов.

Захист відбудеться 1 жовтня 2019 року о 14-30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, за адресою: вул. Пирогова, 9, м. Київ-30, 01601.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (вул. Пирогова, 9, м. Київ-30, 01601) та на сайті університету <http://www.npu.edu.ua>.

Автореферат розіслано 30 серпня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. П. Сущенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах реформування освітньої системи Української держави особливої актуальності набуває проблема якості підготовки майбутнього вчителя іноземних мов. Актуалізація проблеми формування моральної культури майбутнього вчителя на сучасному етапі розвитку суспільства викликана по-перше, інтеграцією України до європейського освітнього простору, а по-друге, становленням української державності.

У Концепції «Нова українська школа» визначено спрямування на формування в учнів умінь навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі. Реалізувати зазначені завдання зможе вчитель, який усвідомлює власну відповідальність перед дітьми, їх батьками та суспільством за формування такої особистості, тобто вчитель з високим рівнем моральної культури. З іншого боку, як зазначається у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, одним із завдань, що постає перед українською освітою, є підвищення рівня суспільної моралі, духовності, культури студентської молоді.

Дослідження свідчать, що моральна культура більш ніж будь-яке інше структурне утворення внутрішнього світу людини визначає соціальну стійкість системи її взаємин із суспільством, з іншими людьми, ефективно впливає на формування свідомості, самосвідомості та професійних якостей. Моральна культура особистості пронизує всі сфери діяльності людини, в тому числі й навчання. Тому формування цього якісного утворення у студентів закладів вищої педагогічної освіти є важливим і необхідним процесом у сучасній соціально-педагогічній ситуації.

У сучасних умовах розвитку суспільства науково-теоретичні засади формування особистості, її загальної і, зокрема, моральної культури розроблялися у працях К. Байші, Л. Бурдейної, Л. Вовк, І. Грязнова, В. Діуліної, А. Донцова, І. Зязюна, О. Кузнецової, В. Лозової, Г. Полякової, О. Пометун, А. Ремнєвої, Н. Рідей, О. Савченко, О. Сухомлинської, М. Шеремет та ін.

Вивчення проблеми морального становлення особистості визначається результатами досліджень не лише в педагогіці, але й у психології, соціології, філософії тощо. Питання морального виховання дітей та молоді досліджуються в працях І. Беха, Г. Васяновича, Г. Ващенко, О. Вишневського, Н. Волкової, М. Красовицького, Л. Кулагіної, І. Лебідя, А. Макаренка, О. Матвієнко, І. Огієнко, Е. Помиткіна, К. Ушинського, В. Сухомлинського, О. Шикиринської та ін.

Вітчизняні науковці (В. Андрущенко, І. Бех, Н. Волкова, М. Євтух, В. Кремень, Н. Миропольська, Ю. Руденко, Л. Сущенко, О. Шапран, Г. Шевченко та ін.) вказують на те, що в країні настав час докорінно переглянути та переосмислити систему професійної підготовки майбутнього вчителя та оновити зміст, форми і методи морального становлення особистості на основі компетентнісного, інтегрованого та проблемного підходів.

Психолого-педагогічні, лінгвістичні, культурологічні та методичні аспекти підготовки майбутніх учителів іноземних мов висвітлені у дослідженнях сучасних науковців О. Бігич, Л. Волкової, Г. Елізарова, І. Задорожної, Л. Морської, С. Шехавцової та інших.

Проте питання педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов поки що не відображені в психолого-педагогічних працях. Залишається невирішеним питання педагогічних умов, які б забезпечували ефективність розвитку досліджуваної якості в руслі інтеграції України до світового та європейського освітнього простору. Недостатня увага до означеної проблеми на теоретичному рівні ускладнює пошук практичних шляхів розвитку цього педагогічного утворення.

Особливої актуальності зазначена проблема набуває під час професійної підготовки саме майбутнього вчителя іноземних мов, оскільки він, з одного боку, є носієм української культури, традицій та моральності а з іншого – транслятором іншомовної. Реалії сьогодення вимагають переоцінки, актуалізації, аналізу та порівняння ряду національних та загальнолюдських моральних цінностей. Вища школа, як одна з визначальних ланок освіти покликана забезпечувати розв'язання цієї важливої проблеми.

Аналіз теорії та практики з проблеми формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов дозволив виявити низку суперечностей між:

- соціальним замовленням сучасної школи на вчителя з високим рівнем моральної культури та недостатнім рівнем розробленості науково-теоретичних засад формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов в умовах закладу вищої педагогічної освіти;
- збереженням, примноженням, поширенням національних моральних цінностей, запозиченням моральних норм із іншомовної культури у зв'язку з глобалізаційними та євроінтеграційними процесами та відсутністю педагогічних умов, що можуть сприяти підвищенню якості формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов;
- падінням моральності в сучасному суспільстві та недостатньою кількістю вчителів з високим рівнем моральної культури, які б змогли зупинити цей процес та започаткувати позитивну динаміку у сфері розвитку моральної культури підрастаючого покоління.

Отже, актуальність проблеми та недостатня її розробленість в теорії і практиці зумовили вибір теми дослідження: **«Педагогічні умови формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії педагогіки і є складовою наукового напрямку НПУ імені М. П. Драгоманова «Зміст, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів» (протокол № 5 від 22 грудня 2002 року).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 3 від 29.10.2014 року).

Мета дослідження полягає у виявленні, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу наукової літератури визначити стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній теорії та практиці.
2. Теоретично обґрунтувати сутність і структуру моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.
3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.
4. Розробити модель формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.
5. Виявити та теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов та експериментально перевірити їх ефективність.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань і перевірки вихідних положень дослідження було використано такі методи: *теоретичні: аналіз* філософської, психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури, дисертаційних робіт, державних документів про освіту, навчальних планів і програм вищої школи для визначення стану досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній теорії та практиці; *синтез, індукція та дедукція* – для теоретичного обґрунтування сутності і структури моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов; *класифікація та узагальнення* – для визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов; *моделювання* – для розроблення моделі формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов; *систематизація* – з метою виявлення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов; *емпіричні: методи спостереження, бесіда, творчі роботи студентів, анкетування, експертні оцінки* – для виявлення початкового та наступного рівнів сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов; *оцінка і самооцінка* – для планування подальших етапів індивідуальної траєкторії морального самовдосконалення студента; *педагогічний експеримент*, що включав констатувальний, формувальний і контрольний етапи, за допомогою яких встановлено ефективність виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов; *статистичні методи: метод порівняння номінальних даних (критерій однорідності «ксі-квадрат» (χ^2))* з метою обробки отриманих результатів, кількісного та якісного аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше

– запропоновано новий напрям у розв’язанні педагогічної проблеми формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов в органічній єдності з розвитком його професійних якостей;

– виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, а саме: крос-культурна комунікативна діяльність майбутнього вчителя іноземних мов, розроблення індивідуальних траєкторій морального самовдосконалення майбутнього вчителя іноземних мов та створення творчих групових проєктів;

– розроблено модель формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, яка подає об’єктивну і достатньо повну інформацію про мету, завдання, методологічні підходи, принципи, зміст, форми, методи, засоби, етапи, педагогічні умови, діагностичний інструментарій для оцінювання рівнів сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов і результат, яким є позитивна динаміка сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов;

– подано авторське тлумачення поняття «формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов»;

– *уточнено* сутність понять «моральна культура майбутнього вчителя іноземних мов» та «індивідуальна траєкторія морального самовдосконалення майбутнього вчителя»; структурні компоненти (мотиваційно-чуттєвий, інформаційно-змістовий та практико-діяльнісний) моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов; критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний), показники та рівні сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов;

– *удосконалено* зміст, форми, методи і засоби професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти;

– *подальшого розвитку набули* наукові положення щодо реалізації особистісно-діяльнісного та комунікативного підходів до формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, шляхи впровадження положень контекстного навчання в практику.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дослідженні висновки та отримані експериментальні дані засвідчують ефективність реалізації виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Розроблено навчально-методичне забезпечення навчальної дисципліни за вибором студента «Вдосконалення моральної культури майбутніх учителів іноземних мов».

Матеріали дослідження та розроблені завдання для студентів з використанням методів самовдосконалення моральної культури будуть ефективними в освітньому процесі закладів вищої педагогічної освіти, а також у системі підвищення кваліфікації вчителів іноземних мов з метою їх професійного самовдосконалення.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка про впровадження № 07-10/1006 від 20.06.2018 р.); Рівненського державного гуманітарного інституту (довідка про впровадження № 58-01-12 від 30.05.2018 р.); Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка про впровадження № 68-19-93 від 31.01.2019 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження заслуховувалися й обговорювалися на науково-практичних конференціях, зокрема, на: міжнародних: «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2018); «International Conference on European Science and Technology» (Munich, 2015); всеукраїнських: «Формування і розвиток духовної особистості в умовах університетської освіти: історія, теорія та практика» (Миколаїв, 2010); «Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи» (Умань, 2016); «Слов'янська філологія: історія, сьогодення, перспектива» (Умань, 2017); міжвузівській: «Актуальні проблеми підготовки майбутнього фахівця» (Миколаїв, 2012); на засіданнях кафедри теорії та історії педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено у 13 публікаціях, з них 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному науковому періодичному виданні «Intellectual Archive», 6 статей у збірниках наукових і науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що об'єднують 8 підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (374 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 257 сторінок, з них основного тексту – 182 сторінок. Роботу ілюстровано 11 таблицями та 12 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання, висвітлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію і впровадження її результатів у практику, відомості про публікації, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов»** на основі аналізу філософських, психолого-педагогічних, методичних джерел вітчизняних і зарубіжних науковців сформульовано визначення поняття «формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов», яке розглядається як освітній процес, що відбувається в ході аудиторної та позааудиторної роботи студентів та їх самостійної діяльності над вдосконаленням професійно важливих моральних цінностей, ідеалів, поглядів і переконань.

Моральна культура майбутнього вчителя іноземних мов розглядається, як цілісність, що включає засвоєні і прийняті особистістю моральні норми, принципи, категорії, ідеали, і в той же час виражає її відповідні ставлення до інших людей, до себе та до майбутньої педагогічної діяльності.

Доведено, що успішне формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов можливе завдяки забезпеченню таких педагогічних умов, як: крос-культурна комунікативна діяльність майбутнього вчителя іноземних мов, розроблення індивідуальних траєкторій морального самовдосконалення майбутнього вчителя іноземних мов та створення творчих групових проєктів.

Педагогічна умова – крос-культурна комунікативна діяльність майбутнього вчителя іноземних мов – визначається глобалізаційними процесами в сучасному світі, необхідністю збереження, розвитку і примноження моральних цінностей, наявних в українській національній культурі й поповнення іншомовними цінностями. Вказано, що причиною вибору крос-культурної комунікативної діяльності студентів є актуальне для багатонаціонального складу України питання визнання загальнолюдських цінностей, формування планетарної свідомості, шанобливе ставлення до людей інших національностей, розвиток наднаціонального крос-культурного світогляду, засобів толерантної поведінки, зокрема мовленнєвої, забезпечення взаємозв'язку соціальної, культурної і мовної орієнтації в полікультурному середовищі, створення умов для усвідомлення індивідуальності, специфічності української та іноземної мов та культур.

Педагогічна умова – індивідуальна траєкторія морального самовдосконалення майбутнього вчителя іноземних мов – є одним із механізмів реалізації особистісно-зорієнтованого підходу у формуванні моральної культури майбутнього вчителя іноземної мови.

Індивідуальна траєкторія морального самовдосконалення особистості майбутнього вчителя розглядається як програма самовиховання, сконструйована студентом разом з викладачем-наставником і спрямована на вдосконалення моральних якостей майбутнього вчителя (чесності, відповідальності, справедливості та інших).

Розкрито зміст і структуру індивідуальної траєкторії морального самовдосконалення особистості майбутнього вчителя іноземних мов, що становить собою відкриту систему, яка включає такі компоненти:

- концептуальний – являє собою сукупність цілей, загальнолюдських цінностей і принципів, на які спирається діяльність, спрямована на досягнення обраного студентом рівня моральної культури;

- змістовий – включає в себе сутність моральної культури; засвоюється в процесі реалізації траєкторії;

- процесуально-технологічний – сукупність методичних і технологічних методів, прийомів та засобів організації діяльності, які використовуються у процесі оволодіння моральною культурою.

Акцентовано на необхідних чинниках ефективної реалізації індивідуальної траєкторії самовдосконалення майбутнього вчителя іноземних мов у процесі

формування моральної культури, зокрема: дидактичному, методичному та психологічному супроводі викладача.

Педагогічна умова – створення творчих групових проектів – передбачає організацію проектної роботи студентів у групах над морально-етичними проблемами з метою досягнення єдності свідомості і діяльності. На позитивну зміну свідомості в напрямі оволодіння майбутніми вчителями іноземної мови моральними цінностями впливає обговорення проблем, пошук спільного рішення та аргументів для відстоювання своєї точки зору, критичний аналіз стосовно думок інших студентів. Підкреслено, що в процесі групової діяльності студенти навчаються конструктивній, толерантній взаємодії один з одним, формують уміння вирішувати можливі конфлікти, бажання та уміння брати відповідальність за прийняте рішення, набувають звичок міжособистісного етичного спілкування.

Обґрунтовано вимоги до діяльності майбутніх учителів іноземних мов над творчими груповими проектами з метою вдосконалення їх моральної культури:

- самостійний пошук інформації;
- чітка аргументація та переконливість прийнятих рішень чи висновків;
- налагодження конструктивної взаємодії в групі;
- наявність матеріального результату проектної діяльності (фільм, журнал, проспект та ін.).

Виявлені та теоретично обґрунтовані педагогічні умови формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов сприяють реальному співробітництву між викладачем і студентами, посилюють інтерес до майбутньої педагогічної діяльності, сприяють появі інших поглядів студентів на сутність і зміст освіти у закладі вищої педагогічної освіти та передбачають перетворення суперпозиції викладача і субординізованої позиції студента в рівноправні позиції, що, відповідно, надає можливість студенту – майбутньому вчителю іноземних мов – бути суб'єктом освітньої діяльності та сприяє практичній реалізації його прагнення до саморозвитку, самоствердження та високого рівня його моральної культури.

Розроблена модель формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов базується на основних принципах загальної теорії систем, а саме: органічності цілісності елементів (ступінь зв'язку елементів між собою, за якого зміна одного з них викликає зміни в інших та у системі загалом); функціональної та організаційної єдності усіх елементів; централізації організації та управління системою (процесом формування моральної культури) із збереженням відносної самостійності елементів; ефективності системи, яка залежить від ступеня її сумісності з освітнім середовищем університету (система, яка успішно функціонує в одних умовах, може виявитися неефективною в інших) та від оптимізації (ступінь відповідності організаційного компонента тій меті, для досягнення якої вона створена; оптимальність, досягнута в певних умовах, може не відбутися за інших умов); активності одиниць системи; постійного оновлення, відносної відкритості (рис. 1).

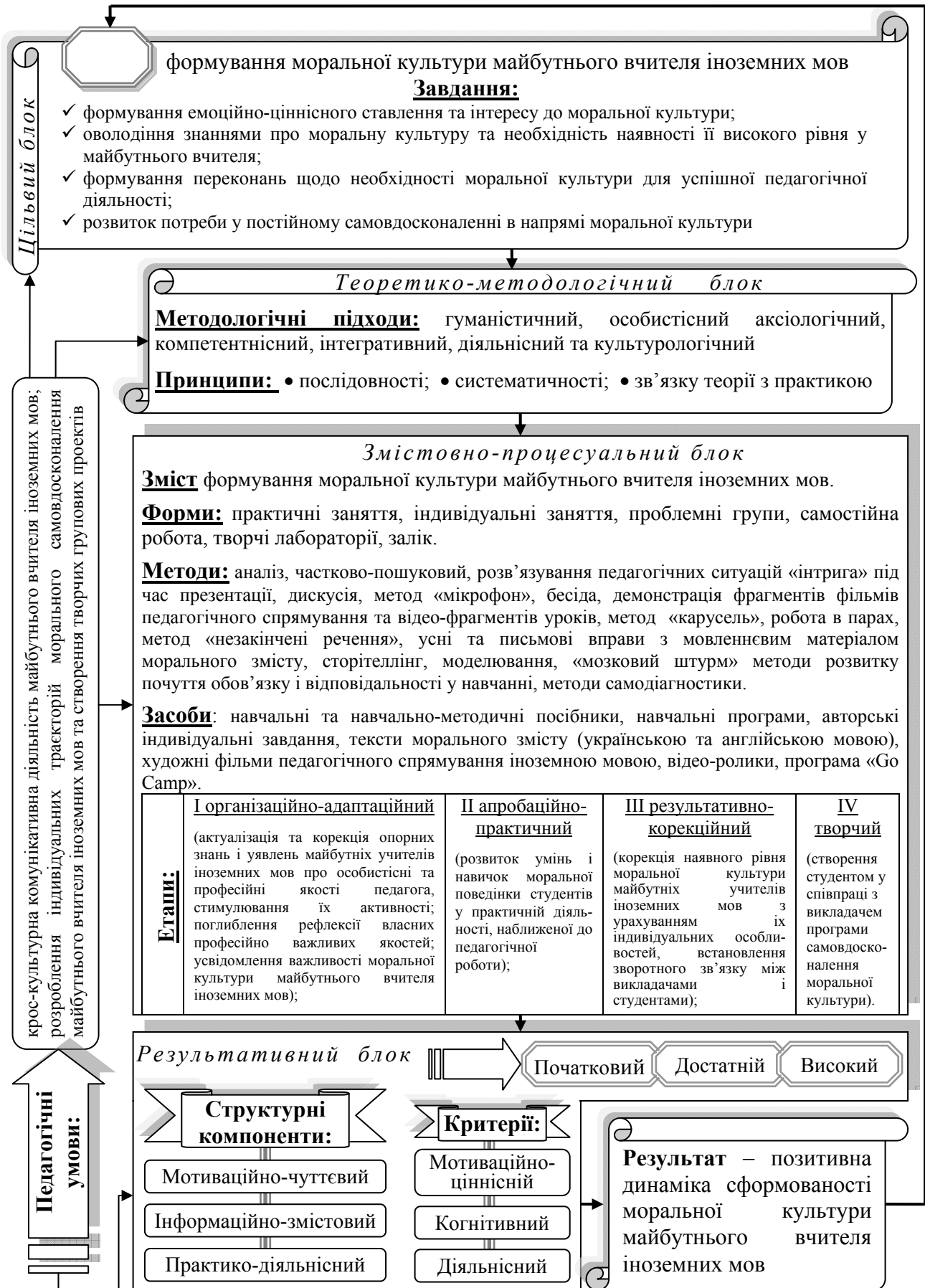

Рис. 1. Модель формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов

У другому розділі **«Реалізація педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов»** на основі аналізу різних підходів до визначення критеріїв і показників визначено такі критерії сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов: мотиваційно-ціннісний (здатність до співчуття, співпереживання; міцність моральних переконань; наявність оціночних і рефлексивних умінь; адекватна самооцінка; ставлення до моральної культури як до цінності, любов до неї, прагнення до дотримання моральних принципів, норм та правил), когнітивний (усвідомленість, глибина і системність етичних знань; інтерес до моральних цінностей української, зарубіжної та світової культури, потреба розширювати свій світогляд у сфері етики, активна позиція у придбанні етичних знань) та діяльнісний (сформованість моральних звичок; вміння робити моральний вибір у новій ситуації, керуючись високоморальними мотивами, здатність до моральної творчості; здатність до морального і професійного самовдосконалення). На основі критеріїв і показників визначено рівні сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов: початковий, достатній та високий. Подано характеристики кожного з рівнів.

Діагностичне дослідження наявного у закладах вищої педагогічної освіти досвіду формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов здійснювалося шляхом вивчення навчальних і робочих програм, спостереження та аналізу практичних занять, підручників і навчальних посібників з англійської мови, а також бесід зі студентами та викладачами. Зазначене дослідження мало за мету виявити ефективність процесу формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов та проводилося у чотири етапи: 1) аналіз навчально-методичного забезпечення процесу формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов; 2) спостереження за діяльністю викладачів і студентів на практичних заняттях з англійської мови; 3) анкетування та бесіди зі студентами закладів вищої педагогічної освіти за спеціальністю «Іноземна філологія»; 4) опитування та анкетування викладачів закладів вищої педагогічної освіти, які проводять заняття з англійської мови.

Аналіз результатів цього діагностичного дослідження:

– ознайомлення майбутнього вчителя із моральними нормами поведінки відбувається не в повному обсязі, оскільки у програмі вивчення іноземної мов відсутні теми стосовно загальнолюдських та національних цінностей, морального вибору особистості;

– відсутнє планування комплексного формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов у процесі навчання англійської мови;

– формування моральної культури на заняттях з іноземних мов можливе лише за умови високого рівня педагогічної майстерності викладача, який зможе виокремити моральну складову з запропонованих тем програми.

Ці висновки свідчать про виникнення необхідності детального планування та програмування процесу формування моральної культури майбутнього

вчителя іноземних мов в процесі навчання англійської мови студентів філологічних факультетів закладів вищої педагогічної освіти.

Аналіз сучасних підручників з іноземної мови дає підстави стверджувати, що є тенденція до посилення їх виховної спрямованості, проте кількість текстів, за допомогою яких вдалося б ефективно формувати моральну культуру майбутнього вчителя іноземних мов, складає лише 15–18 % від загальної кількості текстів.

З метою проведення всебічного аналізу реалізації ідеї формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов в реальному освітньому процесі було здійснено анкетування 28 викладачів іноземної мови. Завданням анкетування було з'ясування їх поглядів на такі проблеми, як: розуміння ними дефініції «моральна культура» та усвідомлення необхідності її формування у майбутнього вчителя іноземних мов; ставлення та розуміння значення крос-культурної комунікативної діяльності, індивідуальних траєкторій морального самовдосконалення та творчих групових проєктів у формуванні моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов; вибір методичних матеріалів, оптимальних для ефективного формування моральної культури; розуміння можливостей в межах навчальних занять у формуванні досліджуваного утворення.

На основі аналізу стану формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов у сучасних закладах вищої педагогічної освіти та виявленого рівня моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, вказано, що недостатньо уваги приділяється процесу формування моральної культури з боку викладачів за рахунок відсутності спеціальної моделі такого процесу та апробації її на практиці.

Проведене анкетування студентів-випускників на предмет сформованості в них моральної культури дало такі результати: високий рівень моральної культури виявили, на жаль, лише 8% майбутніх учителів іноземних мов, достатній – 38% і 54% респондентів продемонстрували початковий рівень, що є абсолютно неприпустимим і не відповідає вимогам сучасної української школи.

Загалом, у результаті аналізу навчальних і робочих програм, підручників і навчальних посібників, бесід зі студентами та викладачами, констатовано, що використання моральних цінностей зарубіжної культури призводить до позитивних результатів у формуванні моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, якщо:

1) формується цінність, присутня в українському духовному досвіді, який не суперечить моральним засадам української культури, може слугувати духовному відродженню України в контексті реалій сьогодення;

2) виховання студентів здійснюється з опорою на рідну культуру, що має на увазі: а) постійну актуалізацію і збагачення наявних у студентів знань про рідну культуру, вивчення іноземної культури в зіставленні з рідною; б) розвиток у студентів кращих моральних якостей українського національного характеру;

3) засвоєння студентами моральних цінностей носить індивідуальний і вибірковий характер, цінності набувають для студентів особистісного сенсу.

Акцентовано увагу на тому, що процес формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов має включати доповнення змісту професійної підготовки, завдяки впровадженню навчальної дисципліни за вибором студента «Вдосконалення моральної культури майбутніх учителів іноземних мов».

В основу побудови програми з навчальної дисципліни за вибором студента покладена концепція, що виражає не лише вдосконалення моральної культури під час аудиторної та позааудиторної робіт зі студентами, а й необхідність формування у майбутнього вчителя іноземних мов потреби у самовдосконаленні моральної культури, як протягом навчання у закладі вищої педагогічної освіти, так і у процесі подальшої педагогічної діяльності. Вказано, що під час занять з навчальної дисципліни за вибором студента на прикладі конкретних тем з іноземної мови, шляхом проблемних запитань, студентів спонукали до самоаналізу та зміни власних моральних цінностей і переконань.

Розглянуто поетапно (відповідно до 4-етапної програми формування моральної культури, зазначеної в моделі) різні види групової, колективної та індивідуальної роботи студентів на практичних заняттях з іноземних мов. Підготовка та проведення практичних занять сприяли вирішенню таких завдань:

- актуалізувати, систематизувати й поглибити набуті раніше знання з моральної культури особистості;
- підвищити рівень моральної та загальної культури майбутнього вчителя іноземних мов;
- мотивувати студентів до застосування набутих знань та умінь у сфері моральної культури у майбутній професійній діяльності.

Досягти реального результату, зокрема сформованості моральної культури у майбутнього вчителя іноземних мов, допоміг моніторинг на кожному з етапів. У контексті нашого дослідження моніторинг розглядається як неперервний процес науково обґрунтованого та діагностико-прогностичного спостереження за станом і розвитком моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Предметом моніторингу на кожному з етапів були не лише сформованість моральної культури, а і взаємозв'язки між її компонентами.

Доведено, що комплексне формування всіх складових моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов можливо завдяки поєднанню аудиторної та позааудиторної робіт.

У розділі подана детальна методика застосування педагогічних умов (консультації з приводу роботи студентів за індивідуальною траєкторією морального самовдосконалення; з'ясування проблем, що виникають під час роботи над творчими груповими проектами та планування наступного етапу; організація крос-культурної комунікативної діяльності) під час як аудиторної, так і позааудиторної робіт зі студентами.

У третьому розділі **«Результати дослідно-експериментальної роботи з формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов»** проаналізовано результати експериментальної роботи та ефективність

виявлених і теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

Педагогічні умови формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов впроваджувалися на базі факультетів іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Рівненського державного гуманітарного інституту, Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» протягом 2015-2018 років.

Експериментом було охоплено 277 студентів (139 студентів у контрольних групах і 137 студентів в експериментальних).

Навчання студентів у контрольних групах здійснювалось за традиційною системою навчання. Зі студентами експериментальних груп нами поетапно впроваджувалась розроблена модель формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

Аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту стосовно стану формування моральної культури майбутніх вчителів іноземних мов у сучасних закладах вищої педагогічної освіти та виявленого рівня моральної культури у випускників можемо зробити висновок про недостатність уваги процесу формування досліджуваної якості. Подальші бесіди з викладачами дозволили з'ясувати причину, що полягає у відсутності спеціальної моделі формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

Формувальний етап педагогічного експерименту включав чотири логічно пов'язані етапи:

I етап – організаційно-адаптаційний (актуалізація та корекція опорних знань і уявлень майбутніх учителів іноземних мов про особистісні та професійні якості педагога, стимулювання їх активності; поглиблення рефлексії власних професійно важливих якостей, усвідомлення важливості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов);

II етап – апробаційно-практичний (розвиток умінь і навичок моральної поведінки студентів у практичній діяльності, наближеної до педагогічної роботи);

III етап – результативно-корекційний (корекція моральної культури майбутніх учителів іноземних мов з урахуванням їх індивідуальних особливостей, встановлення зворотного зв'язку між викладачами і студентами).

IV етап – творчий (створення студентом у співпраці з викладачем програми самовдосконалення моральної культури).

З метою об'єктивної оцінки ефективності здійсненої експериментальної роботи були використані ті ж методики (опитувальники, анкети), що й на констатувальному етапі педагогічного експерименту. Завдяки цьому була створена можливість порівняти кількісні дані до та після проведення експерименту з упровадження в процес професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов розробленої нами моделі. Також було відстежено динаміку змін у стані моральної культури студентів ЕГ та КГ.

Результати дослідно-експериментальної роботи переконливо доводять, що за наявності педагогічних умов з метою формування моральної культури в ході професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов спостерігалось значне (порівняно з контрольними групами) зменшення кількості студентів в експериментальних групах, що досягли початкового рівня моральної культури. Натомість в експериментальних групах відбувалося стійке зростання високого та достатнього рівня досліджуваної якості.

Розподіл майбутніх вчителів іноземних мов, які входили до експериментальних і контрольних груп за рівнями сформованості моральної культури після закінчення педагогічного експерименту можна бачити в таблиці 1 та на рисунку 2.

Таблиця 1

Порівняння рівнів сформованості моральної культури майбутніх учителів іноземних мов після закінчення педагогічного експерименту (в абсолютних числах і в %)

Групи	Рівні					
	високий		достатній		початковий	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%
КГ до ек	10	7,2	62	44,6	67	48,2
КГ після ек	12	8,6	67	48,2	60	43,2
ЕГ до ек	10	7,3	61	44,5	66	48,2
ЕГ після ек	18	13,1	79	57,7	40	29,2

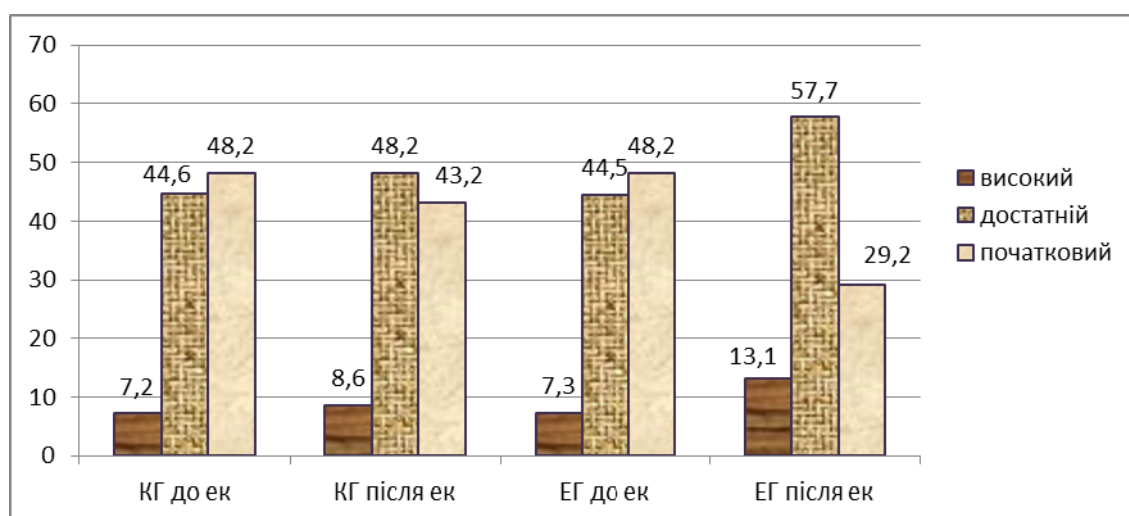

Рис. 2. Розподіл майбутніх вчителів іноземних мов за рівнями моральної культури по закінченню експерименту, %

Достовірність відмінностей результатів сформованості моральної культури майбутніх вчителів іноземних мов у контрольній та експериментальній групах перевірено за допомогою χ^2 -критерію. За умов довірчої ймовірності $p = 0,95$ зіставлення рівнів сформованості моральної культури студентів експериментальних та контрольних груп, показало значну перевагу емпіричних даних над критичними ($\chi^2_{\text{emp.}} > \chi^2_{\text{krit.}}$) за всіма показниками.

Обґрунтовано достовірність порівнювальних вибірок та їх відмінність з вірогідністю 95% (результати експериментальних і контрольних груп мають значні розбіжності, що свідчить про ефективність розробленої моделі, визначених педагогічних умов). Початкові (за даними констатувального експерименту) стани експериментальних і контрольних груп аналогічні, а кінцеві (після закінчення формувального експерименту) – відмінні.

Результати педагогічного експерименту довели ефективність виявлених та теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і практичне вирішення проблеми формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. У процесі проведення дисертаційного дослідження були розв'язані всі поставлені завдання. Відповідно до мети та поставлених завдань у ході теоретичного пошуку й експериментальної роботи одержано такі висновки.

1. Зроблено аналіз наукової літератури та визначено стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній теорії та практиці. Дослідження дозволяє стверджувати, що на сьогодні відсутні праці, у яких би цілісно та ґрунтовно розв'язувалася проблема формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов в сучасних умовах глобалізаційних та євроінтеграційних змін, в яких перебуває Україна. Аналіз сучасних підручників та посібників з іноземної мови (М. Возна, В. Аракін) переконливо доводить, що кількість текстів, за допомогою яких вдалося б ефективно формувати моральну культуру майбутнього вчителя іноземних мов, складає лише 15–18 % від загальної кількості текстів. Формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов розглядається як процес, що відбувається в ході аудиторної та позааудиторної роботи студентів та їх самостійної діяльності над вдосконаленням професійно важливих моральних цінностей, ідеалів, поглядів і переконань. Моральна культура майбутнього вчителя іноземних мов розглядається як цілісність, що включає засвоєні і прийняті особистістю моральні норми, принципи, категорії, ідеали, і в той же час виражає її відповідні ставлення до інших людей, до себе та до майбутньої педагогічної діяльності.

2. Теоретично обґрунтовано сутність і структуру моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, що проявляється у взаємодії трьох компонентів: мотиваційно-чуттєвого, інформаційно-змістового та практико-

діяльнісного. Мотиваційно-чуттєвий компонент моральної культури характеризується наявністю установки на необхідність формування позитивних мотивів і почуттів, пов'язаних з моральною культурою особистості. Інформаційно-змістовий компонент моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов відображає інтеграцію відомостей про мораль та усвідомлення її значення для успішної професійної діяльності й життя людини. Практико-діяльнісний компонент моральної культури пов'язаний передусім із здатністю, як в професійній діяльності, так і в житті діяти згідно моральних норм та принципів, зберігати та примножувати моральні цінності, сформованість умінь і навичок формувати моральну культуру учнів.

3. Визначено критерії та подано показники критеріїв сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, а саме: мотиваційно-ціннісний (показники: здатність до співчуття, співпереживання; міцність моральних переконань; наявність оціночних і рефлексивних умінь; адекватна самооцінка; ставлення до моральної культури як до цінності, любов до неї, прагнення до дотримання моральних принципів, норм та правил), когнітивний (показники: усвідомленість, глибина і системність етичних знань; інтерес до моральних цінностей української, зарубіжної та світової культури, потреба розширювати свій світогляд у сфері етики, активна позиція у придбанні етичних знань) та діяльнісний (показники: сформованість моральних звичок; вміння робити моральний вибір у новій ситуації, керуючись високиморальними мотивами, здатність до моральної творчості; здатність до морального і професійного самовдосконалення). На основі критеріїв і показників охарактеризовано *рівні сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов: початковий* (свідчить про те, що майбутні вчителі не розуміють змісту і значення моральної культури, виявляють байдужість, неповагу до опонентів, небажання конструктивно спілкуватися, егоїстичність, невисоку активність у суспільному житті); *середній* (відображає визнання та прийняття студентом моральних цінностей, доброзичливість та готовність прийти на допомогу іншим і, водночас, низьку ініціативу та неглибоке усвідомлення сутності та цінності моральної культури); *високий* (характеризується глибокими знаннями студентів про сутність моралі та моральних цінностей, уміннями співпереживати іншим, стійкими навичками моральної поведінки та умінням застосовувати ці знання у майбутній педагогічній діяльності).

4. Розроблено модель формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, змістовно-процесуального та результативного блоків. Цільовий блок моделі визначає мету та завдання формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Мета: формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Завдання: формування емоційно-ціннісного ставлення та інтересу до моральної культури; оволодіння знаннями про моральну культуру та необхідність наявності її високого рівня у майбутнього вчителя; формування переконань щодо необхідності моральної культури для успішної педагогічної діяльності; розвиток потреби у постійному

самовдосконаленні в напрямі моральної культури. Теоретико-методологічний блок моделі включає методологічні підходи (гуманістичний, особистісний, аксіологічний, компетентнісний, інтегративний, діяльнісний та культурологічний) та принципи (послідовності, систематичності, зв'язку теорії з практикою). Змістовно-процесуальний блок об'єднує зміст, форми, методи, засоби та етапи формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Зміст характеризує змістову складову формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Формами є практичні заняття, індивідуальні заняття, проблемні групи, самостійна робота, творчі лабораторії, залік. Методами є аналіз, частково-пошуковий, розв'язування педагогічних ситуацій «інтрига» під час презентації, дискусія, метод «мікрофон», бесіда, демонстрація фрагментів фільмів педагогічного спрямування та відео-фрагментів уроків, метод «карусель», робота в парах, метод «незакінчені речення», усні та письмові вправи з мовленнєвим матеріалом морального змісту, сторітеллінг, моделювання, «мозковий штурм», методи розвитку почуття обов'язку і відповідальності у навчанні, методи самодіагностики. Засобами є навчальні та навчально-методичні посібники, навчальні програми, авторські індивідуальні завдання, тексти морального змісту (українською та англійською мовою), художні фільми педагогічного спрямування іноземною мовою, відео-ролики, програма «Go Camp». Визначено наступні етапи реалізації розробленої моделі: організаційно-адаптаційний, апробаційно-практичний; результативно-корекційний та творчий. Результативний блок охоплює рівні сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов (початковий, достатній, високий), структурні компоненти (мотиваційно-чуттєвий, інформаційно-змістовий та практико-діяльнісний) та критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісний). Якість функціонування структурних блоків моделі забезпечено системною, послідовною реалізацією педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Результатом є позитивна динаміка сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

5. Виявлено та теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, а саме: крос-культурна комунікативна діяльність майбутнього вчителя іноземних мов, розроблення індивідуальних траєкторій морального самовдосконалення майбутнього вчителя іноземних мов і створення творчих групових проєктів. Розглянуті педагогічні умови є взаємопов'язаними і взаємообумовленими та реалізовуватися в освітньому процесі не поступово, а одночасно і системно; за інших умов процес формування моральної культури буде малоефективним. Результати педагогічного експерименту свідчать про те, що кількість студентів із високим рівнем моральної культури в експериментальних групах після формувального етапу експерименту зросла на 5,8 %, у контрольних групах така динаміка становить 1,4 %, що на 4,4 % більше, ніж у студентів контрольних груп. На 13,2 % збільшилася кількість студентів експериментальних груп із достатнім рівнем моральної культури, на відміну від динаміки розвитку моральної культури у студентів контрольної групи (у цій групі вона складає

3,6 %, що на 7,1 % менше, ніж в експериментальних групах). Експериментальна робота доводить, що частка студентів із початковим рівнем моральної культури в експериментальних групах зменшилася на 19 %, а в контрольних – лише на 5 %, що на 14 % більше, ніж в контрольних групах. Хоча у контрольній групі відбулися певні зміни, однак динаміка показників нижча порівняно з експериментальною групою. Ці дані формульованого експерименту не лише показали значно вищий рівень моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов завдяки впровадженню педагогічних умов, а й засвідчили їхній позитивний вплив на розвиток пізнавальної активності студентів, характер взаємодії викладача і студентів, розвиток емоційно-вольової сфери особистості (професійна спрямованість, самостійність, творчість, ініціативність, активність, емоційність).

Здійснене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Подальшого дослідження вимагають питання створення сучасного навчально-методичного забезпечення професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у закладах вищої освіти, формування його готовності до розвитку моральної культури учнів закладів загальної середньої освіти засобами предмету «іноземна мова», подальше впровадження позитивних здобутків закордонного досвіду формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов у практичну діяльність вітчизняних закладів вищої освіти.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Петляєва В. В. Моральна культура як основа виховання особистості майбутнього вчителя іноземних мов. Наукові записки: збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія: Педагогічні та історичні науки. Київ, 2014. Випуск СХХ(120). С. 175–181.

2. Петляєва В. В. Актуальні проблеми виховання моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Нові технології навчання: науково-методичний збірник. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 86. Частина 1. С. 134–137.

3. Петляєва В. В. Критерії виховання моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. Миколаїв, 2016. № 1 (52) (лютий). С. 206–210.

4. Петляєва В. В. Педагогічні умови формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов в процесі професійної підготовки. Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань, 2016. Випуск 13. С. 151–156.

5. Петляєва В. В. Формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов на заняттях з іноземної мови. Науковий вісник Миколаївського

національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Миколаїв, 2017. № 1 (56) (лютий). С. 124–126.

6. Шикиринська О. В., Петляєва В. В. Практичні аспекти упровадження моделі формування моральної культури майбутніх учителів іноземної мови. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Чернігів, 2018. Випуск 155. С. 242–245.

Статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях

7. Petliaieva V. The State of Forming Moral Culture in Future Foreign Languages Teacher. Journal of Intellectual Archive. Canada, 2019. Volume 8, Number 1. P. 117–125. DOI: 10.32370/2019_01.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Петляєва В. В. Моральна культура в системі підготовки вчителя іноземних мов. Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки (лютий 2013 року). Київ, 2013. С. 378–380.

9. Petliaieva V. Modern aspects of formation of moral culture in training teachers of foreign languages. European Science and Technologies: materials of the X international research and practice conference. Waldkraiburg–Munich–Germany, 2015. P. 57–59.

10. Петляєва В. В. Формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов в системі неперервної освіти. Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (22 квітня 2016 р м. Умань). FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науко-дослідної лабораторії дидактики імені Я.А. Каменського. Умань, 2016. С. 91–94.

11. Петляєва В. В. Крос-культурна комунікативна діяльність як умова формування моральної культури майбутніх учителів іноземної мови. Слов'янська філологія: історія, сьогодення, перспективи: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Умань, 2017. С. 64–68.

12. Петляєва В. В. Актуальні проблеми виховання моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки (березень 2017 року). Київ, 2017. С. 139–145.

13. Петляєва В. В. Творчі групові проекти як педагогічна умова формування моральної культури майбутніх учителів іноземної мови. Матеріали наукової конференції викладачів кафедри теорії та історії педагогіки. Київ, 2018. С. 127–134.

АНОТАЦІЇ

Петляєва В.В. Педагогічні умови формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2019.

У дисертації вперше запропоновано новий напрям у розв'язанні педагогічної проблеми формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов в органічній єдності з розвитком його професійних якостей.

Вперше виявлено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, а саме: крос-культурна комунікативна діяльність майбутнього вчителя іноземних мов, розроблення індивідуальних траєкторій морального самовдосконалення майбутнього вчителя іноземних мов та створення творчих групових проектів.

Подано авторське тлумачення поняття «формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов».

Розроблено модель формування моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов, яка подає об'єктивну і достатньо повну інформацію про мету, завдання, методологічні підходи, принципи, зміст, форми, методи, засоби, етапи, педагогічні умови, діагностичний інструментарій для оцінювання рівнів сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов і результат, яким є позитивна динаміка сформованості моральної культури майбутнього вчителя іноземних мов.

Уточнено сутність понять «моральна культура майбутнього вчителя іноземних мов» та «індивідуальна траєкторія морального самовдосконалення майбутнього вчителя».

Удосконалено зміст, форми, методи і засоби професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у закладах вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: формування моральної культури, майбутній вчитель іноземних мов, заклади вищої педагогічної освіти.

Petliaieva V.V. Pedagogical conditions of the moral culture formation of the future foreign languages teacher. – Manuscript.

Thesis for a scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences on speciality 13.00.04 – theory and methodology of professional education. – M. P. Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2019.

In the dissertation, a new direction in solving the pedagogical problem of the moral culture formation of a future foreign languages teacher in unity with the development of his professional qualities is proposed for the first time.

The effectiveness of pedagogical conditions for the moral culture formation of future foreign languages teacher was first identified, theoretically substantiated and experimentally verified, namely: cross-cultural communicative activity of future foreign languages teacher, the development of individual paths of moral self-improvement of future foreign languages teacher and the creation of creative group projects. The pedagogical conditions are considered interconnected and interdependent and implemented in the educational process not gradually, but immediately and systematically, in other conditions, the process of formation of

moral culture will be ineffective. The author's interpretation of the concept of “moral culture formation of future foreign languages teacher” is presented. The moral culture formation of future foreign languages teacher is considered as a process that occurs during the classroom and extracurricular work of students and their independent activities to improve professionally important moral values, ideals, views and believes.

A model of the moral culture formation of future foreign languages teacher has been developed, which provides objective and fairly complete information about a goal, task, methodological approaches, principles, content, forms, methods, means, stages, pedagogical conditions, diagnostic tools for assessing the levels of moral culture formation of future foreign languages teacher. The quality of functioning of the structural blocks of the model is ensured by a systematic, consistent implementation of pedagogical conditions for moral culture formation of future foreign languages teacher. The result is the positive dynamics of the moral culture formation of the future foreign languages teacher.

Criteria of the moral culture formation of future foreign languages teacher and indicators of criteria are defined, namely: motivation and evaluative, cognitive and activity-oriented. Motivation and evaluative indicators are ability to empathy; the strength of moral believes; the presence of evaluative and reflective skills; self-esteem; attitude to moral culture as a value, the desire to observe moral principles, norms and rules. Cognitive indicators are awareness, depth and consistency of ethical knowledge; interest in the moral values of Ukrainian and foreign culture, the need to expand their horizons in the field of ethics, an active position in acquiring ethical knowledge. Activity-oriented indicators are the formation of moral habits; the ability to make moral choices in a new situation, guided by highly moral motives, the ability to moral creativity; ability for moral and professional self-improvement.

The essence of the concepts “moral culture of the future foreign languages teacher” and “individual trajectory of moral self-improvement of future teacher” has been clarified. Based on the criteria and indicators, the levels of the moral culture of the future foreign languages teacher are characterized: primary, middle and high. “Moral culture of the future foreign languages teacher” is considered as integrity, including moral norms, principles, categories, and ideals learned and accepted by the person, and at the same time expresses her corresponding attitude to other people, to herself and to future pedagogical activity.

The content, forms, methods and means of professional training of the future foreign languages teacher in higher education institutions were improved.

The verification of the effectiveness of moral culture formation of future foreign languages teachers was carried out in the course of a pedagogical experiment, the conditions for which were natural for all participants in the process. Based on a comparison of the results obtained in the experimental and control groups, their quantitative and qualitative analysis, it was found that the application of the proposed model led to significant and statistically significant changes in the levels of formation of both each component of moral culture and the quality as a whole.

Key words: moral culture formation, future foreign languages teacher, institution of higher pedagogical education.

Підписано до друку 29.08.2019 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 234
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.